

Warszawa, /elektroniczny znacznik czasu/

MINISTER
Rodziny i Polityki Społecznej

DAS.II.070.24.2021.MZ

Pan
Marcin Wiącek
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

w odpowiedzi na pismo Pana Rzecznika z 29 grudnia 2021 r., znak: XI.503.2.2016.Ach, w sprawie działań podejmowanych na rzecz wsparcia ochrony praw osób starszych, uprzejmie proszę o przyjęcie następujących informacji.

Współcześnie zachodzące procesy demograficzne, w tym postępujące starzenia się społeczeństwa - stanowią duże wyzwanie i powodują konieczność odpowiedniego projektowania rozwiązań ukierunkowanych na wdrażanie właściwych działań dostosowanych do potrzeb osób starszych. Tempo zmian technologicznych i cyfrowych ma istotny wpływ na gospodarkę i społeczeństwo, dlatego tak istotne jest stworzenie ram współpracy i wzajemnego zrozumienia wszystkich interesariuszy (m.in. partnerów społecznych, społeczeństwa obywatelskiego, publicznych służb), aby sprostać wyzwaniom związanym ze zmieniającym się światem i przeciwdziałać wykluczeniu cyfrowemu.

Pandemia COVID-19 uwydatniła, że posiadanie i rozwijanie kompetencji cyfrowych przez obywateli jeszcze bardziej zyskało na znaczeniu. Podejmowanie działań mających na celu pozyskanie podstawowych umiejętności cyfrowych przez wszystkich obywateli jest niezmiernie istotne, zwłaszcza wśród osób starszych. Posiadanie kompetencji cyfrowych, zwłaszcza w zakresie obsługi internetu, wywarło bardzo duży wpływ na funkcjonowanie seniorów w trakcie izolacji i kwarantanny. Przede wszystkim seniorzy posiadający kompetencje cyfrowe mogli pozostawać w stałym kontakcie i w bieżących relacjach ze swoimi rodzinami i znajomymi, a także realizować część spraw (np. urzędowych, czy z zakresu telemedycyny) przy wykorzystaniu nowych technologii.

W dokumencie pt. *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. BEZPIECZEŃSTWO – UCZESTNICTWO – SOLIDARNOŚĆ*¹, wyznaczającym kierunki polityki społecznej wobec osób starszych w Polsce, zawarto szczególny obszar działań polegający na tworzeniu warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, dostosowanych do ich możliwości psychofizycznych oraz sytuacji rodzinnej realizowane będzie poprzez m.in. zapobieganie wykluczeniu ekonomicznemu (zwiększanie bezpieczeństwa socjalnego), cyfrowemu i technologicznemu osób starszych.

Wykonanie wspomnianych działań zakresu zwiększenia kompetencji cyfrowych osób starszych jest realizowane m.in. w ramach programów rządowych realizowanych przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Senioralnej: *Program wieloletni na rzecz osób starszych „Aktywni+” na lata 2021-2025*² (Program „Aktywni+”) oraz *program wieloletni „Senior+” na lata 2021-2025*³ (Program „Senior+”).

W ramach *Programu „Aktywni+”* organizacje pozarządowe w ramach konkursu ofert mogą otrzymać dofinansowanie na realizację zadań dla osób starszych m.in. w ramach dedykowanego priorytetu „Włączenie cyfrowe” - obejmujące działania na rzecz zwiększania umiejętności posługiwania się nowoczesnymi technologiami i korzystania z nowych mediów przez osoby starsze, a także upowszechnianie i wdrażanie rozwiązań technologicznych sprzyjających włączaniu społecznemu oraz bezpiecznemu funkcjonowaniu osób starszych.

Natomiast w funkcjonujących ośrodkach „Senior+” (Klubach „Senior+” oraz Dziennych Domach „Senior+”) na terenie całego kraju – prowadzone są zajęcia dla seniorów-uczestników zajęć z zakresu technologii informacyjnych – m.in. nauka obsługi komputera, tabletu i telefonu – podstawy obsługi komputera, tworzenie dokumentów za pomocą edytorów tekstowych oraz korzystania z serwisów internetowych, nauka komunikowania się z rodziną i znajomym z użyciem urządzeń mobilnych, przeglądania interesujących wiadomości w Internecie.

Ponadto, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów (a wcześniej Ministerstwo Cyfryzacji) przykłada także dużą wagę do włączenia cyfrowego i promocji wykorzystywania technologii cyfrowych wśród osób dojrzałych. Jednym z działań w tym obszarze jest ogólnopolska

¹ Uchwała Nr 161 Rady Ministrów z dnia 26 października 2018 r. w sprawie przyjęcia dokumentu *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. BEZPIECZEŃSTWO – UCZESTNICTWO – SOLIDARNOŚĆ*, M.P. z 2018 r. poz. 1169.

² Uchwała nr 167 Rady Ministrów z dnia 16 listopada 2020 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych "Aktywni+" na lata 2021-2025 M.P. 2020 poz. 1125.

³ Uchwała nr 191 Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 2020 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego "Senior+" na lata 2021-2025 M.P. 2021 poz. 10.

kampania edukacyjno-informacyjna dedykowana osobom dojrzałym. Grupą docelową kampanii są osoby w wieku 55+, które są w zasięgu internetu, ale z niego nie korzystają lub korzystają sporadycznie.

Kampania jest prowadzona w ramach projektu pt. *Kampanie edukacyjno-informacyjne na rzecz upowszechnienia korzyści z wykorzystywania technologii cyfrowych*, realizowanego przez Kancelarię Prezesa Rady Ministrów (wcześniej przez Ministerstwo Cyfryzacji) wspólnie z Państwowym Instytutem Badawczym NASK. Projekt jest dofinansowany ze środków europejskich w ramach działania 3.4. Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa.

Dotychczas zrealizowano poniższe działania do seniorów (2019-2021):

- emitowano kampanię telewizyjną „e-Polak potrafi!” dedykowaną osobom starszym. Zachęcano w niej do załatwiania spraw publicznych i prywatnych przez internet. Ambasadorką kampanii była p. Marta Manowska (prowadząca program „Sanatorium Miłości” adresowany do senioralnej grupy widzów). Emitowano także kampanię prasową „e-Polak potrafi!”;
- emitowano wątki w audycjach i serialach. Przykładem takiego działania były wątki zachęcające do korzystania z internetu w audycji „Sanatorium Miłości” (emitowano je równoległe do kampanii telewizyjnej „e-Polak potrafi!”);
- realizowano akcję „e-Senior potrafi!”, w której zachęcano seniorów, by pokonali swoje lęki, odważyli się i spróbowali swoich sił w internecie. W akcji przygotowano video-wywiady z ambasadorką Martą Manowską oraz uczestnikami programu „Sanatorium Miłości”, a także przeprowadzono konkurs z nagrodami dla seniorów;
- realizowano kampanię „Seniorze - spotkajmy się w sieci”. Celem kampanii było zwiększenie wiedzy w zakresie bezpieczeństwa seniorów w internecie i promowanie postawy wspierania swoich rodziców oraz dziadków w poruszaniu się po cyfrowym świecie. Filmy instruktażowe z ambasadorką kampanii – Barbarą Bursztynowicz – w przystępny sposób wprowadzały do tematyki, a broszury szczegółowo omawiały poszczególne zagadnienia.
- realizowano także działania promocyjne wspierające ww. kampanie.

Każda z wyżej wymienionych akcji dotarła od kilku do kilkunastu milionów Polaków. W latach 2022-2023 planowana jest kontynuacja działań edukacyjnych i informacyjnych.

Ponadto, w KPRM trwają prace nad uruchomieniem Projektu Kluby Rozwoju Cyfrowego (Lokalne Centra Rozwoju Kompetencji Cyfrowych). Jednym z jego istotnych

elementów będzie wsparcie udzielane seniorom. Projekt planowany do realizacji w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027.

Kolejnym wyzwaniem jest kształtowanie pozytywnego postrzegania starości w społeczeństwie, któremu poświęcono osobny obszar w dokumencie wyznaczającym politykę społeczną wobec osób starszych w Polsce tj. *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. BEZPIECZEŃSTWO – UCZESTNICTWO – SOLIDARNOŚĆ*. Obszar ten nie bez powodu został wymieniony jako pierwszy w całym dokumencie i dotyczy ogółu osób starszych w kraju.

W przypadku przygotowania do starości – a zatem działania mającego jako kluczowych interesariuszy inne grupy wieku niż seniorów – głównym problemem jest zmiana dominującej perspektywy temporalnej, wzmocnienie perspektywy na przyszłość, uwypuklenie problemów, z jakimi zetkną się starzejące jednostki i grupy w przyszłości, a także wskazanie dobrych praktyk umożliwiających zawczasu oddziaływanie na minimalizowanie potencjalnych zagrożeń i problemów. Stąd też działania władz publicznych ukierunkowane na zmianę postrzegania starości powinno być ukierunkowane na zmianę wizerunku społecznego poprzez dostarczanie wiedzy i przykładów dobrego starzenia się i dobrej starości.

Działania w obszarze kształtowania pozytywnego postrzegania starości w społeczeństwie koncertują wobec następujących działań:

1. przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na wiek;
2. podnoszenie poziomu świadomości społecznej znaczenia uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym i gospodarczym;
3. przeciwdziałanie negatywnym stereotypom starości przez społeczne kampanie edukacyjne;
4. propagowanie idei i działań mających na celu przygotowanie się do starości i jak najdłuższe zachowanie samodzielności.

W dokumencie w tym obszarze zaplanowano działania m.in. w zakresie przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na wiek, tj. ageizmu, osiągnięte zostanie poprzez uświadamianie jednostkom zakresu ich praw, uwrażliwianie ich na przejawy gorszego traktowania i udzielania informacji na temat możliwości uzyskania bezpłatnej pomocy prawnej w razie takiej potrzeby, dzięki:

- realizacji antydyskryminacyjnych projektów i kampanii społecznych;
- wpisaniu do Krajowego Programu Działań na Rzecz Równego Traktowania kwestii związanych z przeciwdziałaniem dyskryminacji ze względu na wiek.

Prowadzenie działań w tym obszarze pozwoli na zwiększenie świadomości społecznej na temat potrzeb i możliwości osób starszych oraz na temat dyskryminacji ze względu na wiek, co w konsekwencji przełoży się na ograniczenie zjawiska ageizmu w Polsce.

Obecnie procedowany dokument *Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania na lat 2022-2030* będzie również zawierał obszary interwencji adresowane do grupy osób starszych wśród których należy wymienić:

- poprawę dostępności usług publicznych,
- realizacja działań zmierzających do kształtowania pozytywnego postrzegania starości i osób starszych w społeczeństwie,
- oraz wspieranie osób starszych w pełnieniu roli liderów społecznych.

W ich ramach przewidziane są konkretne zadania, których realizacja rozpocznie się po przyjęciu programu.

Prowadzenie działań w zakresie kształtowania pozytywnego wizerunku osób starszych pozwoli na zwiększenie świadomości społecznej na temat potrzeb i możliwości osób starszych, ale także propagowania wzorców aktywnego starzenia się. Działania realizowane w tym obszarze powinny uświadamiać ludzi o realnym przebiegu starości, wyłaniającym się z badań społecznych i medycznych, wskazywać przykłady pomyślnej, zaawansowanej starości, a także propagować wzorzec aktywnej starości. Dodatkowo, praca na rzecz kształtowania pozytywnego wizerunku osób starszych w przestrzeni publicznej przyczyni się do edukowania i budowania autorytetu wobec osób starszych, empatii oraz kształtowania odpowiedzialności za starsze pokolenia. Zaangażowanie różnych pokoleń do współpracy wzmocni w społeczności lokalnej potrzebę utrzymania trwałych relacji i integracji społecznej, zarówno tej wewnątrzpokoleniowej jak i międzypokoleniowej.

W ramach *Programu „Aktywni+”* organizacje pozarządowe w ramach konkursu ofert mogą otrzymać także dofinansowanie na realizację zadań dla osób starszych m.in. w ramach dedykowanego priorytetu „Przygotowanie do starości” - obejmujące działania na rzecz wzmocnienia trwałych relacji międzypokoleniowych, kształtowania pozytywnego wizerunku osób starszych oraz zwiększanie bezpieczeństwa seniorów.

Zmiany demograficzne oraz towarzyszący im proces starzenia się społeczeństwa determinują także rosnący poziom zapotrzebowania osób starszych na usługi społeczne. Usługi społeczne w swym założeniu skierowane są ogółem do szerokiego grona odbiorców. Przy czym, osoby starsze stanowią jedną z tych grup społecznych, do których usługi społeczne

adresowane są w sposób szczególny, z uwagi na ryzyko ewentualnego narażenia przedstawicieli ww. grup na jakikolwiek przejaw wykluczenia społecznego czy też dyskryminacji.

Obecnie zakładanym kierunkiem zmian w systemie usług społecznych jest koncepcja deinstytucjonalizacji, mająca na celu przechodzenie od opieki o charakterze instytucjonalnym do opieki świadczonej w środowisku rodzinnym i społeczności lokalnej.

Mając na względzie zapewnienie osobom potrzebującym wsparcia osobistego, w tym osobom starszym, możliwości dokonania wyboru najbardziej optymalnej formy realizacji usługi, podjęto działania zmierzające do rozwoju usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej.

W Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej opracowany został strategiczny dokument dotyczący deinstytucjonalizacji usług społecznych w Polsce pn.: *Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna na lata 2021 – 2030 (z perspektywą do 2035 r.)*. Jednym ze wskazanych obszarów realizowania Strategii jest opieka nad osobami starszymi. Procedowany obecnie dokument stanowi wytyczne do działań z zakresu rozwoju usług społecznych zgodnych z ideą deinstytucjonalizacji zakładając m.in. priorytet usług społecznych realizowanych w środowisku zamieszkania nad usługami stacjonarnymi, rozwój lokalnych i zindywidualizowanych usług, w tym usług o charakterze zapobiegającym, które mają ograniczyć konieczność opieki instytucjonalnej, a także przewiduje zabezpieczenie usług stacjonarnej opieki, jako ostatni i najmniej pożądanym element systemu.

W ramach Strategii planowany jest m.in. rozwój usług sąsiedzkich, rozwój mieszkalnictwa wspomaganego z koszykiem usług, wsparcie rodziny i osób pełniących opiekę długoterminową nad osobą starszą (wsparcie odciążeniowe, opieka wytchnieniowa, psychologiczna opiekunów rodzinnych), jak również przekształcanie stacjonarnych placówek opieki długoterminowej, jak domy pomocy społecznej, w placówki realizujące usługi środowiskowe, w tym usługi realizujące stacjonarną opiekę krótkoterminową (opieka wytchnieniową) oraz rozwój mieszkalnictwa przy domach pomocy społecznej.

Jednym z celów strategicznych (Cel 2) jest zbudowanie skutecznego i trwałego systemu świadczącego usługi społeczne dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Zakładane efekty realizacji kierunków działań w ramach Celu 2 są następujące:

1. Stworzony zostanie kompleksowy system realizacji usług społecznych oparty na skoordynowanych, zindywidualizowanych usługach środowiskowych.
2. Działania wspierające będą zapobiegać umieszczaniu osób starszych w instytucjach opieki całodobowej.
3. Wsparciem objęci zostaną opiekunowie rodzeni oraz personel zawodowy.
4. Pobyt w instytucji opieki całodobowej będzie wyborem osoby korzystającej z systemu wsparcia. Umieszczenie osoby w instytucji całodobowej będzie najmniej pożądanym, ostatnim ogniwem wsparcia.

Przygotowanie systemu realizacji usług społecznych dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, m.in. w szczególności z uwagi na starszy wiek, sprzyjać będzie ich bezpiecznemu i niezależnemu funkcjonowaniu w swoim miejscu zamieszkania tak długo jak tego chcą, najdłużej jak będzie to możliwe.

Osiągnięcie założeń mających na celu rozwój środowiskowych form wsparcia wskazanych w Strategii wymagać będzie podjęcia realizacji szeregu reform systemowych państwa oraz wprowadzenia dalszych konkretnych zmian prawnych.

Kolejną nową inicjatywą Ministerstwa wspierającą finansowo samorządy gminne w działaniach na rzecz osób starszych i z niepełnosprawnościami jest *Program rozwoju rodzinnych domów pomocy na rok 2022*. Celem Programu jest poprawa dostępności do usług opiekuńczych i bytowych świadczonych w rodzinnych domach pomocy oraz rozwój tej formy wsparcia. Rodzinne domy pomocy są ogniwem pośrednim w systemie pomocy społecznej pomiędzy usługami opiekuńczymi świadczonymi w miejscu zamieszkania, a całodobową placówką specjalistycznego wsparcia, jaką jest dom pomocy społecznej. Rodzinny dom pomocy stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie. Jako kameralne placówki przeznaczone dla nie więcej niż ośmiu osób wpisują się one w realizowanie idei deinstytucjonalizacji usług pomocy społecznej, dlatego też w opinii Ministerstwa rozwój tego typu placówek jest szczególnie pożądanym.

Ponadto, nadal są realizowane usługi wsparcia seniorów w ramach programów resortowych tj. Program „Opieka 75+” oraz Program „Wspieraj Seniora”. Od 2018 r. realizowany jest Program „Opieka 75+”, który jest skierowany do osób starszych w wieku 75 lat i więcej, które mieszkają na terenie małych gmin. Celem programu jest rozwój i poprawa dostępności do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych zarówno dla

osób samotnych, jak również pozostających w rodzinach będących w wieku 75 lat i więcej. Program „Opieka 75+” adresowany jest do gmin miejskich, wiejskich, miejsko – wiejskich do 60 tys. mieszkańców. Od 2022 roku gminy, które przystąpią do realizacji programu uzyskają finansowe wsparcie do 60% przewidywanych kosztów realizacji zadania w zakresie realizacji usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, dla osób spełniających kryteria określone w programie.

Natomiast, w ramach Solidarnościowego Korpusu Wsparcia Seniorów realizowany jest Program „Wspieraj Seniora”, dzięki któremu osoby starsze uzyskują pomoc w czynnościach dnia codziennego. Program „Wspieraj Seniora” realizowany jest od 20 października 2020 r. Celem programu jest zapewnienie usługi wsparcia seniorom w wieku 70 lat i więcej, którzy w obowiązującym stanie epidemii zdecydują się na pozostanie w domu. Usługa wsparcia polega w szczególności na dostarczaniu zakupów obejmujących artykuły podstawowej potrzeby, w tym artykuły spożywcze, środki higieny osobistej.

W roku 2022 realizowany jest program pn. „Korpus Wsparcia Seniorów”, który stanowi wytyczne dotyczące możliwości uzyskania przez gminy wsparcia finansowego ze środków pochodzących z rezerwy budżetu państwa, w zakresie realizacji zadania własnego określonego w art. 17 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, tj. podejmowania innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznaczonych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych.

Program „Korpus Wsparcia Seniorów” ma na celu zapewnienie możliwości bezpiecznego funkcjonowania seniorów w ich miejscu zamieszkania poprzez nawiązanie współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami pozarządowymi skupiającymi środowiska młodzieżowe, a także wolontariuszami tworząc lokalne partnerstwa.

Adresatami bezpośrednimi programu będą gminy miejskie, wiejskie oraz miejsko-wiejskie, natomiast adresatami pośrednimi będą seniorzy w wieku 65 lat i więcej, którzy mają problemy z samodzielnym funkcjonowaniem ze względu na stan zdrowia, prowadzący samodzielne gospodarstwa domowe lub mieszkający z osobami bliskimi, które nie są w stanie zapewnić im wystarczającego wsparcia.

Z poważaniem
z up. Ministra Rodziny i Polityki Społecznej
Stanisław Szwed
Sekretarz Stanu
/-podpisano kwalifikowanym podpisem elektronicznym-/